

Karmesterek élethossziglan?

Marco Frei

Nehéz a búcsú a hosszú időre szóló szerződések után. Amit eleinte gyakran mint művészi individualizmust magasztalnak, hamar ellenkezőjére fordulhat – ha ugyanis már nem úgy mennek a dolgok ahogy gondolták vagy kívánták. Éppen Herbert von Karajan esete példázza a hosszú időre szóló szerződés gyötrelmeit és esélyeit, akinek a Berliini Filharmonikusoknál élethossziglani szerződése volt és a zenekart 34 évig vezette.

„Ezer örömmel” – már szinte legendás Herbert von Karajannak ez a nyilatkozata. Egy sajtókonferencián, 1955 február 22-én kérdezte meg az akkori berlini kultúrzenátor Joachim Tiburtius az 1908-ban Salzburgban orvos apától született karmestert, hogy Wilhelm Furtwänglernek a Berliini Filharmonikusok élén utódja lenne-e. Karajan egy évvel később – mint előtte az 1954-ben elhunyt elődje Furtwängler – élethossziglani szerződést írt alá. De három évtizeddel később az eufória meglehetősen elhalványult: „Ismerem a muzsikusokat, és tudok minden hálátlanságról, amelyre zenekari muzsikusok ezen a világon képesek, de az a tapasztalatom, hogy a Berliniek ezen a téren minden más zenekari muzsikuson túltesznek.”

A hosszú idő bűnei

Mi történt? Karajan megbízatásának első problémái hamarosan kitűnnek. Amellett nem a berliniek iránti elkötelezettség hiányáról van szó mint azt még Furtwänglernek utolsó éveiben szemére vetették. Ellenkezőleg: mint azt Herbert Haffner, a 2007-ben Schottnál megjelent könyvében a

Die Berliner Philharmoniker. Eine Biografie című, a muzsikusok nyilatkozatai alapján írt könyvében olvashatjuk, sok zenekari tagot irritált, hogy Karajan „konokul tartja magát a ritmushoz” és a tempókat zsebmétronómmal ellenőrzi. Mindenekelőtt bizonytalanságot keltett, hogy Karajan kívülről dirigálva lehunyta a szemét.

A zenekari muzsikusok „elhagyatottnak” érezték magukat, emlékszik vissza a szólótimpanista Werner Thärichen. „A zenekari muzsikus számára a dirigenssel való szemkontaktus jelentős kommunikációs eszköz.” Végülis, így Haffner, már akkor kritikus megjegyzések hangzottak el, hogy Karajan egész végig nem vett ki lakást Berlinben. Ráadásul a zenekarnak mindig Berlinben kellett tartózkodnia ha Karajan a városban volt; akkor is, ha a programban kisebb összetételű együttesre írott művek szerepeltek. A sietség és a kevés idő a tanácskozássra hamarosan emberek közötti ellentéteket szított.

És valóban: a Berliini Filharmonikusok élén eltöltött szolgálata 34. évének vége felé már

nagy volt a zúgolódás. A muzsikusok és kritikusok szemszögéből Karajan hibái, mint ahogy azt Haffner elővezeti, mint egy karmesterek számára írott tanulmány olvashatóak. Karajan a művekre Bachtól Straussig vagy Mahlerig mindig ugyanazt a hangzáseztétikát borította rá, amelyben már alig volt felismerhető egy artikuláció és frazirozás, az ünnepezt személyes hangzás-stílus művészi elposványosodássá vált. Továbbá egyoldalú volt a koncert-program is: Karajan kevésbé vonzódott a kortárs zenéhez, azt mondják, hogy új művekre ritkán adott megbízást.

A zeneközvetítés új formáiról, mint például beszélgetős koncertekről vagy valóságos ifjúsági munkáról nemigen esett szó. Általában hiányzott a szisztematikus, például témaorientált munka, a programokat túl rövid időre vonatkozóan állították össze. Még Karajan sokat dicsért próbatevékenysége is lassan támadás célpontja lett. Az idők folyamán keményebbé és kérelhetetlenebbé vált, szinte diktatórikus megnyilvánulásokkal vádolták. Végül rendszeres hatalmi har-

Herbert von Karajan

cokra került sor a zenekar és Karajan között, ami végül is új zenekari tagok szervezésének kérdését vetette fel.

A hosszú időre szóló szerződések előnyei

Ezeknek a surlódásoknak a háttéréből nem csoda, hogy az akkori berlini kulturszenátor Anke Martiny nem gördített akadály, amikor Karajan 1989 április 24-én a felmondó levelét átnyújtotta. Nem egészen három hónappal később Karajan meghalt. Nagy búcsúzásra kerülhetett volna sor, bár mindkét fél részére ez inkább nagy kínosság lett volna. Karajan, a Berliini Filharmonikusok és Berlin is megfosztották magukat a jól megérdemelt babértól.

A 34 éven keresztül, amíg a Karajan éra tartott ugyanis kétséget kizáróan nagy sikerek voltak. Karajan volt az, aki a Berliini Filharmonikusokat legalábbis Berlin nagykövetévé tette. Ő volt az is, aki 1957-ben a zenekart először vezette be a Salzburgi Ünnepi Játékokra és ezen túl még a Salzburgi Húsvéti Fesztiválon is lehetővé tette a fellépést. A Berliini Filharmonia felépítése is nagy mértékben a nevéhez fűződik, akármit is gondol az ember erről. Karajan volt az, aki először vitte egy távol-keleti turnéra a zenekart.

Mindent egybevetve, a számos turné, valamint a lemez- és filmfelvételek Karajan alatt a zenekart az egész világon híressé tették.

„A Berliini Filharmonikusok félreismerhetetlen hangzása” mögött, legalábbis a közönség számára, mindenek előtt Karajan állt, akkor is, ha ő Furtwängler tradícióját követte és nem hagyott fel azzal. Mindez a fejlődés nem lett volna lehetséges hosszan tartó együttműködés nélkül.

A búcsúzás gyötrelme

Karajan mégsem volt képes a szakítást véghezvinni. A „Karajan eset” semmiképpen sem egyedülálló. Hasonló történt a Münchener Kammerorchester (MKO)-nál. Az 1950-ben alapított együttesnél 1956 óta volt Hans Stadlmair vezető karmester, egészen 1995-ig, tehát közel negyven évig vezette őket az 1929-ben az ausztriai Neuhofenben született dirigens és komponista. Ha az ember régen ott dolgozó MKO tagokkal beszél, világossá válik, hogy végül is nagy krízisek voltak. Zenekari tagok elvándorlásáról és művészi stagnálásról beszéltek, sokan nem láttak már perspektívát maguk előtt.

Szerencsés volt az mégis, aki kitarzott, mert: „Christoph Poppen-nel a hangulat 1995-ben újra felderült”, számol be Mary Mader. „Főleg egy kis együttes számára roppant fontos az emberek közötti kapcsolat.” Mader 1981 óta húzza a hegedűvonót a zenekarban, jelenleg ő a legidősebb MKO-tag. Poppen, jelenleg a Deutsche Radio Philharmonie Saarbrücken Kaiserslautern vezetője, az

együttést újra rendbe hozta és mindenekelőtt programja szempontjából megújította. Az MKO-t ezért a Német Zenei Tanács már többször kitüntette. Poppen volt az is, aki a Modern Pinakothek-et koncert teremnek felfedezte. A 2006/07 szezon óta utódja Alexander Liebreich – a zenekar által választott első karmester – ezen az úton konzekvensen tovább halad, hogy a maga részéről új hangsúlyokat helyezzen el.

A búcsú kínossága semmi esetre sem csak azoknál karmestereknél jelentkezik, akik a távozásra nem tudják elhatározni magukat. „Ah a Celi”, sóhajtának még ma is egyes régi tagok a Münchener Filharmonikusoknál és Sergiu Celibidache-re gondolnak. Ő 1979-től haláláig, 1996-ig volt a zenekar zeneigazgatója. Olykor az az ember benyomása, hogy a zenekar Celibidache elvesztését még ma sem heverte ki. Celibidache a Münchener Filharmonikusokra valóban tartósan rányomta bélyegét. Müncheni érája alatt előszeretettel fejlesztette ki az extrém megnyújtott tempókat. Mint ahogy ez Bruckner előadásában megnyilvánul, egyesek számára kifejezési mód, mások fáradtan csóválják a fejüket. Éppen a Münchener Filharmonikusokra illik a kölni Trude Herr ismert dala: „Soha nem megy el az ember egészen, valami mindig itt marad belőle.” Mindazonáltal éppen ez válhat gyötrelmévé.

(Das Orchester 2008/1)

A SZEGEDI SZIMFONIKUS ZENEKAR PRÓBAJÁTÉKOT HIRDET II./IV. KÜRT álláshelyre

A próbajáték anyaga:

- Beethoven: III. szimfónia – Scherzo tétel (kijelölt részek)
- Beethoven: VII. szimfónia – I. tétel (kijelölt részek)
- Beethoven: IX. szimfónia – III. tétel (kijelölt részek)
- Richard Strauss: Hősi élet – (kijelölt részek)
- Richard Strauss: Don Juan – (kijelölt részek)
- Mahler: I. szimfónia – (kijelölt részek)
- Mozart: III. Esz-dúr Kürtverseny K. 447.
- Szabadon választott előadási darab

A próbajáték helyszíne, időpontja:

A zenekar székháza (6720 Szeged, Széchenyi tér 9. Korzó Zeneház),
2008. április 7. hétfő 13 óra.

Bérezés:

A Kjt. bértáblázata szerint.

Információ, jelentkezés:

Szegedi Szimfonikus Zenekar, 6720 Szeged, Széchenyi tér 9.,
tel.: 62 / 426-102/101-es mellék, fax: 62 / 426-102/110-es mellék
e-mail: orch@symp-h-szeged.hu

Jelentkezni rövid szakmai önéletrajzzal lehet a fenti címen, faxszámon vagy e-mailben **2008. március 31-ig.** A próbajáték anyaga, előzetes telefon-egyeztetés után, átvehető a zenekar titkárságán. Zongorakísérőről nem gondoskodunk.

Gyüdi Sándor
igazgató karnagy

Koncerthirdetés

A Debreceni Lyra Szimfonikus Zenekar 2008. március 9-én vasárnap este 19 órai kezdettel – a népszavazás miatt a megszokottól eltérő helyen – a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karának Liszt-termében tartja jubileumi hangversenyét, melyen a zenekar fennállásának 60. évfordulóját ünneplik.

A műsor:

Mendelssohn: Hebridák nyitány
J. Haydn: F-dúr kettősverseny hegedűre és zongorára

Közreműködik: Versánszky Ildikó hegedű,
Bojti Eszter zongora

Farkas Ferenc:

Cantata Lirica (Szent János kútja)
Közreműködik: a Sol Oriens kórus,
karvezető: Deményi Sarolta
a Kodály Zoltán vegyeskar,
karvezető: Vasné Katona Adrienne
Vezényel: Pallagi Tamás